

СВІТОВІ ФОНДОВІ БІРЖІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКИ

ПЕТИК Любов Орестівна

*кандидатка економічних наук, доцентка
доцентка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4807-2236>*

ЗАХІДНИЙ Роман Вікторович

*здобувач ступеня доктора філософії відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6204-3215>*

ЗАДОРЖНА Інна Назарівна

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6528-9355>*

Анотація. У статті розглядаються провідні світові фондові біржі, їхні ключові характеристики та роль у формуванні глобальних фінансових потоків. З огляду на те, що фондові ринки стають дедалі більше взаємопов'язаними, аналіз їхніх структур, механізмів функціонування та динаміки розвитку є важливим для розуміння сучасної економічної системи. Особливу увагу приділено американським, європейським та азійським біржам, які визначають траєкторію міжнародних інвестицій та задають темп трансформації фінансових ринків. Дослідження дозволяє окреслити спільні й відмінні риси провідних біржових майданчиків, що є корисним у контексті вдосконалення інфраструктури ринку капіталу, зокрема й для України.

Ключові слова: світові фондові біржі, фондовий ринок, ринок капіталу, цінні папери, інвестиційна діяльність, глобалізація фінансових ринків, біржова інфраструктура, ринкова капіталізація, ліквідність, прозорість ринку, фінансові індекси, NYSE, NASDAQ, Dow Jones, S&P 500, Euronext, Лондонська фондова біржа (LSE), Shanghai Stock Exchange (SSE), Hong Kong Exchanges (HKEX), Japan Exchange Group (JPX), IPO, ETF, деривативи, кліринг і розрахунки, електронна торгівля, державне регулювання, міжнародні інвестиції, економічне зростання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації фондові біржі перестали бути виключно національними торговельними майданчиками — вони перетворилися на складні інституції, що впливають на економічну політику держав, інвестиційну активність та світові фінансові тренди. Проте попри зростання їхнього значення, рівень поінформованості про особливості функціонування різних біржових систем залишається недостатнім. Це створює прогалину у розумінні того, як саме регіональні ринки впливають на глобальну економіку та визначають напрями руху капіталу. Відсутність цілісного порівняльного аналізу світових фондових бірж ускладнює оцінку

їхнього впливу, а також стримує формування ефективних рішень для розвитку національних ринків, включно з українським. Саме тому виникає потреба у комплексному розгляді структури, історичного розвитку та сучасних тенденцій провідних бірж світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування та розвитку фондових бірж у сучасній економіці є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. У наукових публікаціях розглядається роль фондових бірж у мобілізації інвестиційних ресурсів, забезпеченні ліквідності ринку капіталу та формуванні фінансової стабільності на національному й міжнародному рівнях. Значна увага приділяється організаційним засадам діяльності фондових бірж, механізмам біржової торгівлі, регуляторному середовищу та впливу біржових індексів на оцінку стану економіки. Наукові дослідження зосереджуються на процесах глобалізації ринків капіталу, цифровізації біржової інфраструктури, зростанні ролі електронної торгівлі та впливі технологічних інновацій на динаміку біржових операцій. Водночас у наявних наукових публікаціях недостатньо уваги приділено комплексному порівняльному аналізу провідних фондових бірж різних регіонів світу — США, Європи та Азії — з урахуванням їх сучасних трансформацій, регіональних особливостей та ролі у формуванні глобальних фінансових потоків. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі, що підтверджує актуальність обраної тематики.

Мета дослідження. Проаналізувати провідні світові фондові біржі та їх ключові характеристики, а також визначити роль американських, європейських і азійських бірж у розвитку глобального ринку капіталу. Для досягнення поставленої мети передбачено дослідити особливості функціонування найбільших біржових майданчиків світу, проаналізувати їх ринкову капіталізацію, структуру торгівлі, систему фондових індексів і сучасні тенденції розвитку, а також окреслити можливості використання міжнародного досвіду для вдосконалення національного ринку капіталу України.

Виклад основних результатів. У сучасній економіці фондові біржі відіграють надзвичайно важливу роль, бо саме вони забезпечують економічний розвиток, мобілізують фінансові ресурси та забезпечують їхню ліквідність. Вони є не лише мережею майданчиків для торгівлі, де щодня перетинаються інтереси інвесторів, корпорацій та держав, а й своєрідними індикаторами економічного стану, реагуючи на різні виклики. Через те, що світові фінансові ринки стали більше взаємозалежними, фондові біржі є не лише локальними індикаторами, вони є показником формування глобальної економіки, визначаючи вартість капіталу та розвиток інвестиційної активності. Їх поглиблене вивчення та дослідження дозволить більше зрозуміти їхнє функціонування, структуру та поведінку, що може бути корисним для модернізації ринків країн, в тому числі і України.

Фондова біржа це - організаційно оформлений ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Серед основних операцій, які здійснює фондова біржа: перевірка якості та надійності цінних паперів (облігацій, акцій, векселів); обмін та приймання цінних паперів, надання рекомендацій щодо встановлення початкової котирувальної ціни; встановлення на основі аукціонної торгівлі єдиного курсу на однакові цінні папери одного емітента; оформлення угод щодо купівлі/продажу цінних паперів; виконання централізованих взаєморозрахунків у межах біржового ринку цінних паперів; забезпечення централізованого інформування (гласності біржових операцій) і курсового контролю [1, 2].

Якщо простішими словами, фондові біржі є одними з найважливіших фінансових

установ у сучасній економіці, оскільки вони мобілізують капітал, ліквідність ринку та прозоре ціноутворення активів. Вони служать платформами, які об'єднують інвесторів, корпорації та державні установи, таким чином допомагаючи в ефективному перерозподілі фінансових ресурсів і стимулюванні економічного зростання. У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій можна стверджувати, що фондові біржі зазнають значних трансформацій, які відображаються на їхній структурі, та механізмах регулювання [1].

Різні частини світу - Сполучені Штати, Європейський Союз, Азія - мають власні особливості в функціонуванні своїх ринків капіталу. Вони притаманні лише їм, адже поєднують у собі історичні традиції окремого регіону та інноваційний вплив. На цих ринках працюють найбільші фондові біржі планети, зокрема NASDAQ і NYSE у США, Euronext та Лондонська фондова біржа в ЄС, а також Shanghai Stock Exchange, Japan Exchange Group і Hong Kong Exchanges в Азії.

Американський фондовий ринок - найбільший та найпрогресивніший майданчик для інвестиційної діяльності. Популярність ринку забезпечена високим рівнем капіталізації, великим вибором інструментів та відкритістю для інвесторів з усього світу.

Об'єм торгів на американському фондовому ринку складає понад 50% усього світового біржового обороту. Тут представлені понад 5000 акцій та 2000 паперів фондів ETF з 9 секторів економіки.

До складу американського фондового ринку входять 13 бірж. Найбільші з них - Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та електронна біржа NASDAQ [3].

New York Stock Exchange (скорочено NYSE) має найбільшу ринкову капіталізацію, яка сумарно перевищує 31 трильйон доларів, а також займає друге місце за кількістю зареєстрованих компаній. Як й інші провідні фондові біржі світу, NYSE визначає основні тренди міжнародної торгівлі та економіки. Тут укладається близько 60% усіх угод з цінними паперами на планеті.

Заснували нью-йоркську фондову біржу у 1792 році 24 брокери, які працювали з фінансовими інструментами. Спочатку вони уклали угоди у звичайних нью-йоркських кав'ярнях, як того часу робили їх лондонські колеги. Згодом почали працювати на Волл-стріт, де біржа знаходиться і сьогодні.

Головною умовою діяльності нью-йоркської біржі є абсолютна прозорість. Це означає, що в будь-який момент за допомогою спеціальної програми можна відстежувати усі дії трейдерів. Таким чином, кожен може побачити, що робить інший учасник торгів, а це унеможливорює спекуляції на ринку. Саме такий принцип робить цей майданчик одним з найбільш надійних.

За останні 5 років капіталізація NYSE суттєво зросла - з 20,66 до 32,74 трлн доларів США. Однією з ключових причин стали активні інвестиції в технологічний сектор, зокрема в компанії, які розробляють штучний інтелект.

NASDAQ (*National Association of Securities Dealers Automated Quotation*) - американський позабіржовий ринок, що спеціалізується на акціях високотехнологічних компаній (виробництво електроніки, програмного забезпечення, тощо). Назва NASDAQ походить від автоматичної системи отримання котирувань, що поклала початок біржі [4].

NASDAQ з'явився у 1971 р. на базі автоматичної системи отримання котирувань. Особливість цього майданчика в тому, що він є першою у світі повністю електронною біржею. Спочатку торги велися через телефон, а згодом через комп'ютерні системи.

Варто зазначити, що NASDAQ спеціалізується на акціях високотехнологічних

компаній. Зокрема, на цій біржі можна придбати цінні папери компаній Apple, eBay, Tesla, Amazon, Microsoft, Intel Corporation, PayPal та багатьох інших.

Їхні послуги з торгівлі кількома активами та ринку охоплюють 18 ринків, одну клірингову палату та чотири центральні депозитарії. Вони є домівкою для приблизно 4000 лістингів загальною ринковою вартістю близько 14 трильйонів доларів, що допомагає зробити фінансові ринки доступнішими для інвесторів будь-якого розміру.

Підрозділ інвестиційної розвідки Nasdaq зосереджений на забезпеченні економічного зростання через доступ до капіталу та прозорість. Вони зосереджені на здатності надавати клієнтам аналітичні дані, необхідні для прийняття найбільш обґрунтованих інвестиційних рішень у дедалі складнішому та швидкозмінному середовищі ринків капіталу. Від керуючих активами, які інвестують від імені найбільших світових установ, до фінансових консультантів, які інвестують важко зароблені пенсійні фонди індивідуальних інвесторів, вони надають можливість приймати розумні інвестиційні рішення за допомогою найкращих можливих даних та аналітики. Рішення Nasdaq допомагають клієнтам зміцнювати економіку на благо людей у всьому світі.

Nasdaq Financial Technology надає критично важливі рішення для ринків капіталу та регуляторних технологій для індустрії фінансових послуг. Спираючись на їхній глибокий галузевий досвід та технологічну експертизу, ми допомагаємо понад 3500 банкам, брокерам, регуляторам, операторам фінансової інфраструктури та фірмам-покупцям вирішувати їхні найскладніші операційні проблеми, одночасно просуваючи модернізацію всієї галузі як ключовий партнер, що знаходиться в центрі уваги фінансової системи.

Nasdaq Corporate Solutions пропонує широкий спектр переваг для організацій на різних етапах їхнього життєвого циклу. Їхні інструменти покращують глобальні бренди завдяки вдосконаленим практикам управління, надійним ESG-ініціативам та стратегічній аналітиці для інвесторів [5].

Біржу NASDAQ часто порівнюють з NYSE, але між ними є кілька суттєвих відмінностей:

- NASDAQ з самого початку була повністю електронною біржею, тоді як NYSE має ще й фізичний майданчик, де можна поспілкуватися з трейдерами.
- На NYSE розміщуються переважно відомі, стабільні компанії з певним ім'ям та статусом. На NASDAQ вітаються стартапи, нові амбітні компанії, які мають шанси вирости до ключових гравців на ринку.
- Для встановлення цін NYSE використовує аукціонний ринок, тоді як NASDAQ – дилерський. У моделі дилерського ринку NASDAQ усі ціни встановлюються дилерами. Протягом торгового дня вони постійно оновлюють котування та підтримують ліквідність за певними групами цінних паперів.

За останні 5 років капіталізація NASDAQ зросла з 15,70 до 31,96 трлн доларів США. Як і у випадку з NYSE, значний вплив справили інвестиції в IT-компанії та розвиток III, а також відновлення після COVID-19 [6].

Для того, аби визначати стан ринку та порівнювати дохідність конкретних інвестицій, створюються індекси. Загалом, на фондовому ринку США існує близько 1000 таких індексів. Найпопулярніші з них є: Dow Jones, S&P 500, NYSE Composite, NASDAQ Composite та NASDAQ-100.

Більше про індекси:

- Індекс Dow Jones – найстаріший серед існуючих американських ринкових індексів. Його було створено редактором газети The Wall Street Journal і засновником

компанії "Dow Jones & Company" Чарльзом Доу для відстеження розвитку американських фондових ринків. Вперше індекс було опубліковано 26 травня 1896 року. Спочатку індекс розраховувався як середнє арифметичне цін на акції 12 найбільших компаній. Зараз для розрахунку застосовують масштабуєме середнє для збереження порівняності індексу з урахуванням змін у внутрішній структурі акцій, що входять до нього. Зараз індекс Доу-Джонса охоплює 30 найбільших компаній США. Він є найпростішим та загальнозживаним показником стану економіки США. Перелік компаній, охоплених індексом Доу-Джонса, переглядається з розвитком ситуації на фондовому ринку. Складанням цього переліку займається редакція газети The Wall Street Journal.

- Індекс S&P 500 – фондовий індекс, в кошик якого входить 500 визначених акціонерних компаній США, що мають найбільшу капіталізацію. Перелік належить компанії Standard & Poor's, нею ж він і складається. Акції всіх компаній зі списку S&P 500 торгуються на найбільших американських фондових біржах, таких як Нью-Йоркська фондова біржа і NASDAQ. Зважена середня арифметична вартість акцій цих компаній якраз і являє собою індекс S&P 500. Індекс S&P 500 конкурує за популярністю з індексом Доу-Джонса, та цілком слушно вважається барометром американської економіки.

- Індекс NYSE Composite – включає в себе акції більше 2000 організацій США та інших країн.

- Індекс NASDAQ Composite – це зведений індекс NASDAQ. До нього входить понад п'ять тисяч компаній (як американських, так і закордонних), що входять до лістингу NASDAQ. Акції будь-якої з них впливають на індекс пропорційно їхньої ринкової вартості. Розрахунок цього індексу розпочалися 5 лютого 1971 року з рівня 100.

- Індекс NASDAQ-100 – вираховується з вартості акцій 100 великих підприємств, що котируються на біржі [4].

Ринок капіталу в Європейському Союзі характеризується мультинаціональною структурою з численними біржами, які працюють у різних країнах. Найбільш вагомими гравцями є Euronext, Франкфуртська біржа (Deutsche Börse) та, історично, Лондонська біржа. Незважаючи на розбіжності у регуляторних підходах та ринкових моделях, всі вони орієнтовані на забезпечення високої ліквідності, прозорості та стабільності ринку. Але все ж таки найбільшою вважається саме Euronext [1].

Euronext є потужною європейською біржею, створеною у 2000 році внаслідок злиття фондових бірж Амстердаму, Парижу та Брюсселю. Протягом наступних десятиліть вона динамічно розвивалася і проходила етапи трансформації. За чверть століття з моменту заснування Euronext пройшла шлях від першої транскордонної біржі до провідної загальноєвропейської ринкової інфраструктури, формуючи майбутнє ринків капіталу.

Її шлях визначався постійним переосмисленням - від першого IPO, публічного продажу акцій, у 2001 році до окремого IPO у 2014 році та включення до SAS 40 у вересні 2025 року - кожна віха зміцнювала здатність обслуговувати компанії, інвесторів та установи по всій Європі та за її межами.

Завдяки стратегічному поєднанню органічного зростання, цілеспрямованих придбань та диверсифікації, біржа розширила свою присутність, створюючи нові можливості для клієнтів та зацікавлених сторін протягом усього ринкового циклу [7].

Метою цього об'єднання було отримання переваги на європейському фінансовому ринку.

Euronext засновувалася задля об'єднання важливих фінансових центрів Європи - це мало зміцнити їхні позиції та дозволити очолити світові фондові біржі. І така визначна подія не залишила поза увагою фінансових спеціалістів та інвесторів. Разом три найбільші та найстаріші фондові біржі Європи дійсно зробили європейський фінансовий ринок більш конкурентоспроможним.

Сьогодні EuroNext є значним та сильним біржевим угрупованням з ринковою капіталізацією у майже 6 трильйонів доларів США. Отже, як працює біржа EuroNext та які особливості цієї платформи:

- Euronext від самого початку є біржею з міжнародним охопленням, яка об'єднує компанії з різних країн Європи. Це дозволяє інвесторам легко отримувати доступ до акцій інших європейських компаній.

- Біржа має філіали в країнах Європи, що дозволяє зберігати локальну експертизу та знання ринків кожної з цих країн. Це важливо для інвесторів, які хочуть більше дізнатися про місцеві компанії та галузі.

- Для інвесторів Euronext надає єдину точку доступу до багатьох європейських ринків, що спрощує процес торгівлі та управління портфелем цінних паперів.

- Euronext надає широкий спектр активів, серед яких не тільки акції, але й облігації, деривативи (ф'ючерси та опціони), ETF (біржові фонди) та сировинні товари [6].

Euronext - це біржова група, що об'єднує біржі з кількох країн Європи, включаючи Францію, Бельгію, Нідерланди, Португалію та Ірландію. Активи, що торгуються, включають регульовані акції, біржові фонди, варанти та сертифікати, облігації, деривативи, товари, а також іноземну валюту. Окрім географічної експансії, компанія активно зміцнює інфраструктуру та розширює спектр своїх послуг.

Протягом останніх двадцяти п'яти років Euronext була лідером в Європі у розбудові основи Союзу ринків капіталу, розширюючи свою діяльність завдяки стратегічним придбанням, таким як Ірландська фондова біржа, Oslo Børs VPS, VP Securities у Копенгагені та Borsa Italiana. Euronext перетворилася на провідний майданчик лістингу в Європі, що сприяє залученню капіталу для реального сектору економіки, а також стала провідним торговим майданчиком, обробляючи близько 25% торгівлі європейськими акціями через власний зелений центр обробки даних. Вона диверсифікувала свою діяльність, охопивши нові класи активів, торгівлю іноземною валютою з Euronext FX, торгівлю електроенергією з Nord Pool та торгівлю фіксованим доходом з MTS. Окрім торгових операцій, Euronext тепер здійснює диверсифікований бізнес у сфері корпоративних послуг, інвестиційних послуг та технологій.

Також надає консультації щодо практики екологічного, соціального та корпоративного управління, допомагаючи залучати нових інвесторів і покращувати профіль компанії на ринку; надає постторгові послуги до яких належать кліринг, розрахунки та зберігання. Вони забезпечують надійний випуск та зберігання фінансових цінних паперів, а також ефективне проведення розрахунків і клірингових операцій за кожною транзакцією. Водночас Euronext розширила свою діяльність у сфері пост-трейдингу, придбавши центральні депозитарні цінні папери в Норвегії, Данії та Італії, додавши до вже існуючого бізнесу в Португалії, а також розширивши свою діяльність у Європі завдяки європейській експансії Euronext Clearing [1, 7].

Окрему роль у функціонуванні біржової групи Euronext відіграють її фондові індекси. Вони відображають стан різних національних ринків, які входять до складу платформи. Серед ключових варто виділити AEX (Amsterdam Exchange Index), який є основним показником нідерландського ринку, CAC 40, що представляє 40 найбільших

компаній Франції, а також BEL 20, основний індекс Бельгії. Окрім них, група включає додаткові національні індекси, такі як PSI 20 у Португалії та ISEQ 20 в Ірландії [7].

Капіталізація Euronext за 5 років зросла з 4,41 до 5,57 трлн доларів. Факторами зростання є інтеграція Borsa Italiana на загальну платформу, а також нові електронні платформи, які полегшили процес торгівлі. Зараз компанія охоплює сім місцевих ринків, чотири центральні депозитарії та одну клірингову палату, підтримуючи наших клієнтів протягом усього ланцюжка створення вартості на ринках капіталу [6, 7].

Лондонська фондова біржа (LSE) є однією з найстаріших і найбільших фондових бірж світу, заснована в 1801 році та розташована в Лондоні [8]

Вона стала фінансовим центром, де котируються численні міжнародні компанії та організації, що сприяє інтеграції глобальних ринків капіталу. Однією з головних переваг Лондонської фондової біржі є її здатність забезпечувати високий рівень ліквідності, завдяки чому інвестори можуть швидко використовувати купівлю та продаж фінансових інструментів, таких як акції, облігації та інші деривативи. Ця ліквідність підтримується сучасними електронними торговими системами, які не дозволяють здійснювати транзакції в реальному часі та зменшують транзакційні витрати [1].

Члени Лондонської фондової біржі поділяються на брокерів та джобберів, і ніхто не може діяти одночасно в обох позиціях. Також вони не можуть виступати як партнери. Брокери LSE мають справу з клієнтами поза біржею та виконують їхні замовлення з купівлі та продажу цінних паперів через джобберів. Останні ж за своїми функціями дуже близькі до дилерів. Вони діють на ринку цінних паперів своїми коштами і, на відміну від фахівців Нью-Йоркської фондової біржі, не зобов'язані ставити в основу інтереси клієнтів або громадські інтереси. Брокери отримують плату за свою працю у вигляді комісійних, тоді як прибуток джобберів полягає в різниці між купівельною та продажною ціною паперів. Їм заборонено безпосередньо мати справу з клієнтами [9].

Ринок Лондонської фондової біржі організовано за сегментами, що спеціалізуються на різних категоріях цінних паперів, що сприяє підвищенню ефективності торгівлі та зниженню транзакційних витрат. Такий поділ ринку дозволяє забезпечити високий рівень ліквідності, що є важливим чинником для швидкого та ефективного виконання угод. Завдяки широкому асортименту фінансових інструментів та престижу Лондонської біржі, багато компаній зобов'язані проводити котирування своїх цінних паперів саме на цьому ринку. Це підтверджує її статус як основного механізму залучення капіталу, що сприяє розвитку економіки та підтримці ділової активності не тільки у Великобританії, а й у глобальному масштабі.

Лондонська фондова біржа також активно впроваджує інноваційні технології, які сприяють підвищенню прозорості та ефективності ринкових операцій. Сучасні цифрові платформи та інтегровані системи аналізу даних дозволяють інвесторам отримувати детальну ринкову інформацію та швидко реагувати на зміни ринкових умов. Це забезпечує більш точне ціноутворення та зменшує ризики, пов'язані з ринковою невизначеністю. Ринок акцій Лондонської фондової біржі поділяється на два основні сегменти: Основний ринок (Main Market) та Альтернативний ринок (Alternative Investment Market - AIM).

Основний ринок орієнтований на великі, процвітаючі компанії, де торгуються акції стабільних і фінансово надійних підприємств з високою капіталізацією, які зазвичай вважаються менш ризиковими інвестиціями (це такі компанії як HSBC, BP, Unilever, British American Tobacco та GlaxoSmithKline). У середині Основного ринку, у

свою чергу, виділяють два спеціалізовані підсегменти: techMARK, який об'єднує акції компаній, що спеціалізуються на інноваційних технологіях, та techMARK mediscience, призначений для акцій підприємств у галузі охорони здоров'я. Якщо говорити про Альтернативний ринок лондонської біржі, то це сегмент призначений для малих і середніх компаній, які шукають можливості залучення капіталу, але не відповідають суворим вимогам лістингу основного ринку. Він забезпечує гнучкі умови лістингу, які дозволяють компанії, яка перебуває на фазі зростання, отримати доступ до публічного ринку з меншими адміністративними витратами та більш сприятливими нормативними стандартами. Особливою характеристикою Лондонської фондової біржі є високий відсоток іноземних цінних паперів - більше 50% від загального обсягу торгів, що включає акції закордонних емітентів та єврооблігації. Окрім інших, на Лондонській біржі продаються цінні папери української групи компаній Ferrexpo, а також - вітчизняного агрогіганта МХП. До речі, МХП у 2008 році стала першою українською аграрною компанією, яка залучила іноземний акціонерний капітал у ході IPO на Лондонській фондовій біржі [9].

ЛФБ також показує приріст капіталізації з 3,42 до 4,65 трлн доларів за останні 5 років. Попри Brexit та COVID-19, London Stock Exchange залишається однією з ключових європейських бірж, чим і зумовлене зростання [6].

Завдяки цим особливостям Лондон сьогодні продовжує зберігати статус великого міжнародного фінансового центру.

У порівнянні з ринками Європи та США, азійські фондові біржі вирізняються своєрідною динамікою розвитку, поєднуючи стрімке економічне зростання, інновації у сфері технологій та значну участь держав у розробці фінансової політики. Вони відіграють ключову роль у світовій фінансовій екосистемі, адже на їхню частку припадає значна частина глобальної ринкової капіталізації та обсягів торгів. Регіон включає як економічно розвинені країни, так і ринки, що активно розвиваються, що створює високу зацікавленість інвесторів та широкий спектр фінансових інструментів. Найбільші фондові біржі Азії забезпечують міцну інфраструктуру для торгівлі цінними паперами, розвитку технологічних рішень та перерозподілу інвестиційних потоків.

Шанхайська фондова біржа (скорочено - SSE) є найбільшим фінансовим майданчиком континентального Китаю та всієї Азії. У 1891 році іноземні бізнесмени створили Шанхайську асоціацію акціонерів зі штаб-квартирою в Шанхаї, що стала першою фондовою біржею Китаю. Їхньою місією є:

- об'єднати капітальні ресурси для обслуговування реального сектору економіки, інвесторів та національного генерального плану;
- забезпечувати прозорість, справедливість та правосуддя ринку, сприяти ефективному розподілу ресурсів як всередині країни, так і за кордоном, запобігати ринковим ризикам;
- побудувати надійну та ефективну біржу, яка буде лідером галузі та сприятиме розвитку країни.

Після 32 років швидкого розвитку біржа перетворилася на комплексну, відкриту та сервісно-орієнтовану біржу. Маючи повноцінну ринкову структуру, біржа пропонує продукти акцій, облігацій, фондів та деривативів; має торговельні системи світового класу та комунікаційну інфраструктуру, які можуть підтримувати ефективну та стабільну роботу Шанхайського ринку цінних паперів; та має ефективну систему саморегулювання, яка може забезпечити регульовану та впорядковану роботу Шанхайського ринку цінних паперів. Завдяки цим перевагам Шанхайський ринок цінних паперів швидко зростає як за розміром, так і за

кількістю інвесторів, що робить Біржу одним з найбільш репрезентативних ринків капіталу, що розвиваються [10].

Важливою відмінністю SSE є те, що на цій платформі торгуються два типи акцій:

- А-акції, які продаються за юані. До 2014 року такі акції могли купувати тільки великі іноземні інвестори, які отримали спеціальну ліцензію.
- В-акції, які номіновані у доларах США. Нерезиденти Китаю можуть купувати та продавати їх в необмеженій кількості.

Варто зазначити, що більшість компаній, які торгують на Шанхайській фондовій біржі, є державними підприємствами або великими приватними компаніями з Китаю.

Ринок SSE часто піддається впливу державного регулювання та політичних чинників. Зміни у політиці та регулюванні можуть суттєво вплинути на котирування акцій та загальну динаміку ринку. 5 листопада 2018 року голова Китаю Сі Цзіньпін виступив з основною промовою на першій Китайській міжнародній імпортній виставці (CIE), оголосивши, що «[Китай] запустить раду з науково-технічних інновацій («SSE STAR Market») та пілотну систему IPO на основі реєстрації на Шанхайській фондовій біржі, підтримає прагнення Шанхаю стати міжнародним фінансовим центром та центром науки та інновацій, а також постійно вдосконалюватиме основи внутрішнього ринку капіталу». Усі ці ініціативи допомагають зміцнити багаторівневу систему ринку капіталу країни, зробити ринок капіталу більш ефективним у підтримці реального сектору економіки та просувати Шанхай як центр міжнародних фінансів та інновацій. Вони також намітили життєздатний курс, за допомогою якого Біржа може покращити ринкові функції, інституційні рамки та інклюзивність ринку.

За своєю суттю, ринок SSE STAR працює на основі системи IPO, що базується на розкритті інформації та реєстрації, і прагне підтримувати науково-технічні та інноваційні підприємства, які відповідають національним стратегіям, володіють ключовими та проривними технологіями та користуються високим ступенем визнання на ринку. Під керівництвом Комісії з регулювання цінних паперів Китаю (CSRC) та за підтримки уряду Шанхаю, Біржа змогла розробити основні рамки, процедури, правила та керівні принципи для ринку SSE STAR та пілотної системи IPO на основі реєстрації всього за чотири місяці. Після публікації цих документів та необхідної підготовки, 13 червня 2019 року, на церемонії відкриття 11-го форуму Луцзяцзуй, ринок SSE STAR офіційно дебютував. А 22 липня 2019 року перша група з 25 компаній була введена на публічні торги, що ознаменувало успішне завершення одного з найважливіших завдань реформування ринку капіталу Китаю [10].

За останні 5 років капіталізація збільшилась з 6,03 до 7,62 трлн доларів завдяки розвитку технологій та активній фінансовій підтримці державою випуску електромобілів, видобутку зеленої енергії тощо [6].

Гонконзька біржа, або Hong Kong Exchanges, є однією з найбільших світових біржових груп, яка керує низкою ринків акцій, товарів, фіксованого доходу та валют. НКЕХ є провідним світовим ринком IPO, і як єдина гонконгська біржа цінних паперів та деривативів, а також єдиний оператор її клірингових палат, вона має унікальне становище, щоб запропонувати регіональним та міжнародним інвесторам доступ до найдинамічнішого ринку Азії.

Гонконзька фондова біржа - це провідний світовий майданчик для залучення капіталу для гонконгських, материкових китайських та міжнародних емітентів. Вони також виступають в ролі регулятора першої лінії для компаній, акції яких котируються

в Гонконзі. На їхніх ринках торгується широкий спектр продуктів, включаючи акції, ETF, REIT, облігації, структуровані акціонерні продукти, деривативи на фондові індекси та окремі акції, валютні ф'ючерси та товарні деривативи [11].

На відміну від Шанхайської фінансової біржі, HKEX знаходиться у спеціальному адміністративному регіоні Гонконг, який має свій власний режим самоуправління та правову систему. Тому Гонконзька фінансова біржа впроваджує більш міжнародний підхід до регулювання та надає доступ до глобальних інвесторів.

Japan Exchange Group - холдингова компанія, створена в результаті об'єднання Токійської фондової біржі (Tokyo Stock Exchange, TSE) та Осацької фондової біржі (Osaka Securities Exchange, OSE) у 2013 році. Токійська фондова біржа (TSE) - найбільша фондова біржа в Японії та одна з найбільших у світі, яка оперує з 1878 року. TSE базується у Токіо і торгує акціями більшості великих японських компаній. Серед них: Fujifilm, Mazda, Nissan, Mitsubishi, Honda та інші.

Об'єднання токійської та осакської бірж під одним холдингом (Japan Exchange Group) сприяло покращенню координації та співробітництва між цими біржами. Це також дало поштовх для міжнародної інтеграції японського фондового ринку. У зв'язку з цим найбільші фондові біржі світу неможливо розглядати без Japan Exchange Group.

1 жовтня 2019 року JPX розширила свій бізнес на торгівлю товарними деривативами, придбавши Tokyo Commodity Exchange, Inc. JPX керує біржовими ринками фінансових інструментів, щоб забезпечити користувачів ринку надійними майданчиками для торгівлі цінними паперами, що котируються на біржі, та деривативними інструментами. Окрім надання ринкової інфраструктури та ринкових даних, JPX також надає клірингові та розрахункові послуги через центрального контрагента та здійснює торговий нагляд для підтримки цілісності ринків. Доля токійської фондової біржі складає понад 80% обороту цінних паперів усієї країни. Головними продавцями та покупцями є фінансові установи, страхові компанії та корпорації. Основний метод торгівлі на TSE - відкритий подвійний аукціон.

Всі акції, з якими працює Токійська фондова біржа, розділені на три сектори:

1. Для великих компаній.
2. Для компаній середнього розміру.
3. Для стартапів та акцій, що швидко ростуть.

Працюючи разом як біржова група з метою пропонування повного спектру послуг, вони продовжують докладати всіх зусиль для забезпечення надійних ринків та створення більшої зручності для всіх користувачів ринку.

Останні 5 років також відзначені активним ростом капіталізації - з 5,55 до 7,03 трлн доларів США. Ключовими чинниками стали розвиток технологій та загальна сприятлива економічна ситуація [6, 12].

Важливою складовою роботи азійських бірж є фондові індекси, бо саме вони слугують ключовими індикаторами ринкової активності. У Японії найбільш відомі TOPIX, що охоплює всі компанії першого сегменту біржі і виступає орієнтиром для інвестування у японські акції, та JPX-Nikkei 400, який був розроблений спільно Nikkei, Japan Exchange Group та Токійською фондовою біржею і складається з компаній з високою інвестиційною привабливістю, які відповідають вимогам світових інвестиційних стандартів [13,14].

У Гонконзі основними орієнтирами для інвесторів виступають Hang Seng Index (HSI), який є одним з перших фондових індексів Гонконгу та відображає динаміку п'ятдесяти провідних компаній, та ширший Hang Seng Composite Index, який охоплює близько 95% загальної ринкової капіталізації компаній, що котируються на головному

майданчику НКЕХ [15].

Китайський ринок представлений індексами SSE Composite Index, який відображає загальні ринкові показники компаній, що котируються на Шанхайській фондовій біржі, та SSE 50, складається з 50 найбільших та найліквідніших акцій категорії А. Разом ці індекси формують цілісне уявлення про стан азійських ринків капіталу та їх вплив на світову економіку. це сайт до першого індексу, але використовувався раніше коли писала про саму біржу [10].

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що американський, європейський та азійський ринки утворюють світову систему фондових бірж. Американські біржі, зокрема NYSE та NASDAQ, задають глобальний інвестиційний темп, впливаючи на розвиток технологій і спрямовуючи потоки масштабних капіталовкладень. Європейські платформи, такі як LSE і Euronext, виступають гарантом стабільності та регуляторної прозорості, об'єднуючи різні економічні моделі та сприяючи інтеграції багатонаціонального фінансового середовища. Ринки Азії - Токійська, Шанхайська і Гонконзька біржі - вирізняються стрімким розвитком, що відображає посилений економічний потенціал цього регіону й його зростаючий вплив на глобальні капіталові процеси. У сукупності ці три складники формують збалансовану, хоча й динамічну, структуру світових фінансів, де кожен регіональний ринок виконує свою унікальну функцію.

Список використаної літератури

1. Матеріал з наукового журналу *Economy and Society* [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6039/5978>.
2. Біржа фондова // *Велика українська енциклопедія* [Електронний ресурс]. URL: https://vue.gov.ua/Біржа_фондова
3. Американський фондовий ринок: як усе влаштовано // Univer [Електронний ресурс]. URL: <https://www.univer.ua/invest-map/amerikanskiy-fondoviy-rinok-yak-vse-vlashtovano>
4. Фондовий ринок // Мінфін [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock>
5. Trade Global Markets // Nasdaq [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nasdaq.com/solutions/trade-global-markets>
6. Найбільші фондові біржі світу // RATES.FM [Електронний ресурс]. URL: <https://rates.fm/ua-uk/invest/najbilshi-fondovi-birzhi-svitu/>
7. Офіційний сайт Euronext [Електронний ресурс]. URL: <https://www.euronext.com/>
8. Офіційний сайт London Stock Exchange [Електронний ресурс]. URL: <https://www.londonstockexchange.com/>
9. Фондові біржі // Finance.ua [Електронний ресурс]. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/fondovi-birzhi#headline_6
10. Офіційний сайт Shanghai Stock Exchange (SSE) [Електронний ресурс]. URL: <https://english.sse.com.cn/>
11. Офіційний сайт Hong Kong Exchanges and Clearing (HKEX) [Електронний ресурс]. URL: https://www.hkexgroup.com/about-hkex/about-hkex?sc_lang=en
12. Офіційний сайт Japan Exchange Group (JPX) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.jpx.co.jp/english/corporate/>
13. JPX-Nikkei 400 Index Profile // Nikkei Indexes [Електронний ресурс]. URL: <https://indexes.nikkei.co.jp/en/nkave/index/profile?idx=jpxnk400>

14. Що таке TOPIX // DRUZHBA.cx.ua [Електронний ресурс]. URL: <https://giv.druzhba.cx.ua/ukraincyam/shho-take-topix.html>

15. Hang Seng Composite Index // Hang Seng Indexes [Електронний ресурс]. URL: <https://www.hsi.com.hk/eng/indexes/all-indexes/hsci>

Дата надходження статті: 18.08.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025